

Ki nem használt egyszerűsítési lehetőségek a magyar személyijövedelemadórendszerben

Szabóné, Bonifert Éva

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem

eva.bonifert@kormanyiroda.gov.hu

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány – tekintettel a jelenlegi rendszer egyszerűsített alapelemeire is – a magyar személyijövedelemadó-rendszer korábbi éveinek összetételére vonatkozó egyszerűsítési lehetőségeket úgy vizsgálja, hogy emellett a rendszer adóterhelési görbéi a lehető legkevesébé változzanak. Az elemzésben a felállított elméleti, egyszerűsített adómodell adóterhelési függvényeit illesztjük a valós adórendszer görbéihez, amelynek során az elméleti modell paramétereit számítógépes program határozza meg. A modern magyar jövedelemadóztatás bevezetése óta – a tanulmányban is vizsgált alapelemeit tekintve – a rendszer sokáig a legkülönbözőbb módosításoknak volt kitéve. E változások éveiből néhányat kiválasztva elemzi a dolgozat az egyszerűsítési lehetőségeket annak érdekében, hogy újra feltehezzük a kérdést: szükséges-e mindenáron – esetleg a minél méltányosabb jövedelemadó-rendszer elérése érdekében – bonyolult adórendszereket fenntartani. Az elemzés eredménye azt mutatja, hogy egyszerűbb elméleti rendszerünk az adott esetben sokszávos, esetleg bonyolult adójóváírást tartalmazó, az elméleti rendszerhez képest akár több kedvezményt alkalmazó magyar adózási évek elemeit is jellemzően jó közelítéssel helyettesíteni tudta volna. Ennek alapján tehát a távolabbi jövőre nézve is fontos lehet a személyijövedelemadó-rendszerek (ki)alakítása során a rendszer kifinomult méltányosságát az egyszerűsítési lehetőségek matematikai szemüvegén keresztül is megvizsgálni.

KULCSSZAVAK: optimális adóztatás, adóterhelési görbe, személyijövedelemadó-rendszer, szimulációs rendszerek

JEL-KÓDOK: H21, C61, K34

DOI: https://doi.org/10.35551/PSZ_2021_3_2

Egy kívánt újraelosztási hatás eléréséhez nincs egyetlen helyes megoldás az alkalmazott gazdaságpolitikai eszközök optimális összetételére, tekintettel arra, hogy az újraelosztást meghatározó tényezők rendkívül bonyolult rendszert alkotnak. Ennek ellenére a méltányosság, illetve hatékonyság és egyszerűség közötti választás egy fontos területe a gondolkodásnak.

A Pénzügyi Szemle 2020/4 számában megjelent tanulmányban a Magyarországon kívüli visegrádi országok – Csehország, Szlovákia és Lengyelország – 2018-as személyijövedelemadó-rendszereinek egyszerűsítési lehetőségeit vizsgáltuk (Szabóné Bonifert, 2020), a felvázolt elméleti kiindulópontból vezetve le a következtetéseket.

AZ EGYSZERŰ, OPTIMÁLIS ADÓRENDSZER ÁLTALÁBAN

A vonatkozó szakirodalom elemzése során egy elméleti, egyszerű, optimális és hatékony adórendszer lehetséges alapelveit vizsgáljuk most is, tekintettel arra, hogy az adórendszer a kormányzatok számára az újraelosztás egyik legalapvetőbb szabályozási területe.

Lentner (2018) szerint a jó adórendszer legfőbb követelménye, hogy betartható és betartatható, egyszerű, átlátható, a szükségessége tekintetében megérthető legyen. Konkrét megvalósítása függ a kormány célkitűzéseitől, a belső pénzügyi függetlenségtől, alkotmányos alapelvektől, és gazdaságracionalizálási megfontolásoktól is. A jó adórendszer azonban szintén leginkább adóelméleti kategória, a gyakorlatban csak megközelíthető állapot.

Egy hatékony adórendszer által úgy jut a kormányzat a megfelelő mértékű költségvetési bevételekhez, hogy az adórendszer segítségével is törekszik arra, hogy a lehető legkisebb torzítást okozza a gazdasági erőforrások elosztásában, és segítse a gazdasági növekedést is (Parragh, Palotai, 2018).

A gazdasági növekedés érdekében alkalmazott kormányzati gazdaságpolitika az adórendszer változásainak folyamatát is indokolhatja, mint ahogyan azt a 2010 utáni magyarországi anticiklikus gazdaságpolitikának az adóbevételek nominális változásaira történő hatása kapcsán *Erdélyiék* (2020) elemzése ki is mutatta.

Kürthy (2010) rámutatott arra, hogy a rejtett gazdaság, a jövedelemeltitkolás és adócsalás is akadályozza az egyszerűsítést. Az adóintézkedések elvileg csak a legális jövedelmeket érintik, ezen felül azonban hatással lehetnek a gazdaságban ténylegesen kifizetett jövedelmeken belül a legális jövedelmek körének bővülésére (fehéredés) vagy csökkenésére (feketedés) is (Baksay, Csomós, 2014).

Bizonyos nézetek szerint egy egyszerű adórendszerben nincs sávós adóztatás, és nincsenek adó- és adóalap-kedvezmények sem (Bánfi, 2011). Mások a méltányosság érdekében megengedhetőnek tartják a progresszivitás bizonyos fokát a lineáris adóztatás egy formájával: egy konstans adókulcs és adókedvezmények kombinálásával. Figyelembe kell azonban venni a nyitott nemzetközi gazdasági környezetet is, amelyben tökéletesen egyszerű adórendszer alkalmazása nem lehetséges.

Giday (2017) szerint a progresszivitás nem is egyformán hatékony minden adónemnél: az általános forgalmi adó tekintetében hatékonyabb a többkulcsos rendszer, a személyi jövedelemadónál az egykulcsos rendszer is megfelelő lehet.

A progresszivitás növelése erősítheti a méltányosságot, ugyanakkor arra is figyelniünk kell, hogy visszafoghatja a jövedelemszerző tevékenységeket. A legmegfelelőbbnek tartott adórata egyébként attól is függ, a gazdasági szereplők mit gondolnak a méltányosságról és az adók munkavisszatartó képességéről (Heady, 1993).

A jövedelemadózás optimális paramétereinek vizsgálata kapcsán *Mirrlees* (1971) úgy lát-

ta, hogy az optimális adótábla közel van a lineárishoz, ezzel szemben például *Diamond* (1998) és *Saez* (2001) szerint a marginális adókulcsok tekintetében a legmegfelelőbb, ha az adótábla „U-alakú”: alacsony és magas jövedelmeknél az adókulcsok magasabbak, mint a jövedelemeloszlás közepén. *Heathcote és Tsujiyama* (2019) azonban felhívta a figyelmet arra, hogy az optimális adótábla függ attól is, mekkora a nyomás az államon bevételei növelésére: a nyomás növekedésével változik az optimális adótábla adókulcsainak összetétele „laposról” U-alakúra. Új nézőpontot vizsgál *Farhi és Gabaix* (2020), akik az optimális adózás hagyományos elméleteit viselkedési ágensek használatával nézték át újra annak érdekében, hogy a viselkedési hatásokat is az elméletek részévé tehessek. Véleményük szerint számos ilyen tényező [például a *nudge*!; az, hogy az adózók mennyi figyelmet fordítanak az adókra; a nemlineáris (jövedelem)adóztatási problémákkal kapcsolatos viselkedési attitűdök stb.] hatással lehet az optimális politikára, amelyeket még nem, vagy alig mértek meg.

Balogh (2013) azonban felhívja a figyelmet arra is, hogy egy, a méltányosság szempontjai miatt progresszív adórendszer a progresszivitás mellékhatásai ellensúlyozására bevezetett intézkedések miatt is lehet túlságosan bonyolult.

AZ ADÓRENDSZEREK EGYSZERŰSÍTÉSI LEHETŐSÉGEI

A korábbi tanulmány (Szabóné Bonifert, 2020) az elméleti megfontolások mentén a személyi-jövedelemadó-rendszerek paramétereinek, az adókulcsok, kedvezmények rendszerének meghatározott keretek között történő egyszerűsítési lehetőségeit vizsgálta. Ennek kapcsán azonban új szempontokat vett alapul: az adóalanyok adóterhelését változatlanul tekintve vizsgálta meg az egyszerűsítés lehetőségét a cseh, szlovák és lengyel személyi-jövedelemadó-rendszer-

ben. Az elemzés eredménye azt mutatta, hogy az elméleti, egyszerűbb adómodell – bizonyos korlátok között – a vizsgált adórendszerek adóterhelési görbéit jellemzően jól közelítette, ennek kapcsán felvethetőként értékeltük az alkalmazott paraméterek számának csökkentését.

A tanulmány azonban nem tért ki részletesen a hazai adórendszer elemzésére, tekintettel arra, hogy abban az adósávok száma, az adókedvezmények rendszere, összetettsége szempontjából a dolgozat módszere szerinti további egyszerűsítési lehetőséget nem találtunk. Úgy gondoltuk, a magyar rendszer alakulásának fenti szempontok szerinti elemzését érdemes lehet szélesebb időtávban vizsgálni, melynek során a korábbi évek rendszereinek esetlegesen elszalasztott egyszerűsítési lehetőségeit elemeznénk.

Jelen dolgozat erre vállalkozik: a korábbi tanulmányban felvázolt módszerrel és számítógépes program segítségével a korábbi magyar személyi-jövedelemadó-rendszerekből mintegy mintát véve vizsgálja azok egyszerűsítési lehetőségeit annak érdekében, hogy újra feltehesük a kérdést: szükséges-e mindenáron – esetleg a minél méltányosabb jövedelemadórendszer elérése érdekében – bonyolult adórendszereket fenntartani.

A MAGYAR SZEMÉLYI-JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER VÁLTOZÁSAI

A mai modern magyar adórendszer alapköveit 1988-ban, a rendszerváltást megelőzően fektették le. A bevezetett rendszer minden jövedelmet adókötelessé tett, amelyek után progresszív adótábla szerint kellett adózni, azonban számos kivétel és kedvezmény is alkalmazható volt, így állapították meg a végleges adót.

Az új adórendszer első huszonöt évében alapjait tekintve is sokszor és nagymértékben változott. Történetét az adómértékek állandó változása és az adóalapok folyamatos szélesítése jellemezte (Ilonka, 2004).

Lentner (2018) szerint Magyarország adópolitikáját a rendszerváltozás első két évtizedében a diszfunkcionalitás jellemezte, a külföldi vállalkozások (melyek jellemzően magas adóteherbíró képességgel bírtak) adókedvezményeket kaptak, míg a belföldiek normál, sőt afeletti adóterhelés alatt működtek. A belföldi vállalkozások magas jövedelemelvonása, az adófizetés fokozódása a feketegazdaság felerősödéséhez, majd államháztartási pénzügyi egyensúlytalansághoz vezetett. Az adórendszer – kormányzati kényszerhelyzetben – eltért az adóalanyok teherbíró képességétől.

Az adótábla meghatározásánál eredetileg szempont volt, hogy az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők mentesek legyenek az adózás alól, ez segíthette az új adórendszer társadalmi elfogadottságát is, illetve csökkentő hatással volt az adórendszer bevezetésének és működtetésének költségeire (Juhász, 2019b). A progresszió kívül szintén sokszor képezte vita tárgyát az is, hogy legyen-e nulla adókulcsos sáv vagy sem. A rendszer bevezetése érdekében szükség volt erre, de a közteherviselés általános elvei ez ellen szóltak. A 0 százalékos kulcs formálisan 1996-tól szűnt meg (formálisan, mert a legtöbb adózó esetén a kedvezményrendszer erősen csökkentette az adót, sokszor nullára is, Juhász, 2019a).

Az első évben alkalmazott tizenegy adókulcs és erősen progresszív adótábla után a döntéshozók úgy gondolták, hogy azok a legésszerűbb intézkedések, amelyek az adótáblák egyszerűsödése és az adóalapok szélesítése irányába hatnak, ahová a különféle kedvezmények szűkítésén keresztül visz az út. A konkrét lépések azonban nem voltak ilyen egyszerűek. A magas infláció éveiben a politika attól sem volt mentes, hogy tudatosan alábecsülje a várható inflációt, és a sávhatárok változatlanul hagyásával (esetleg az alábecsült inflációnak megfelelő kiigazításával) a tervezettnél magasabb személyijövedelemadó-bevételekre tegyen szert (Semjén, 2006).

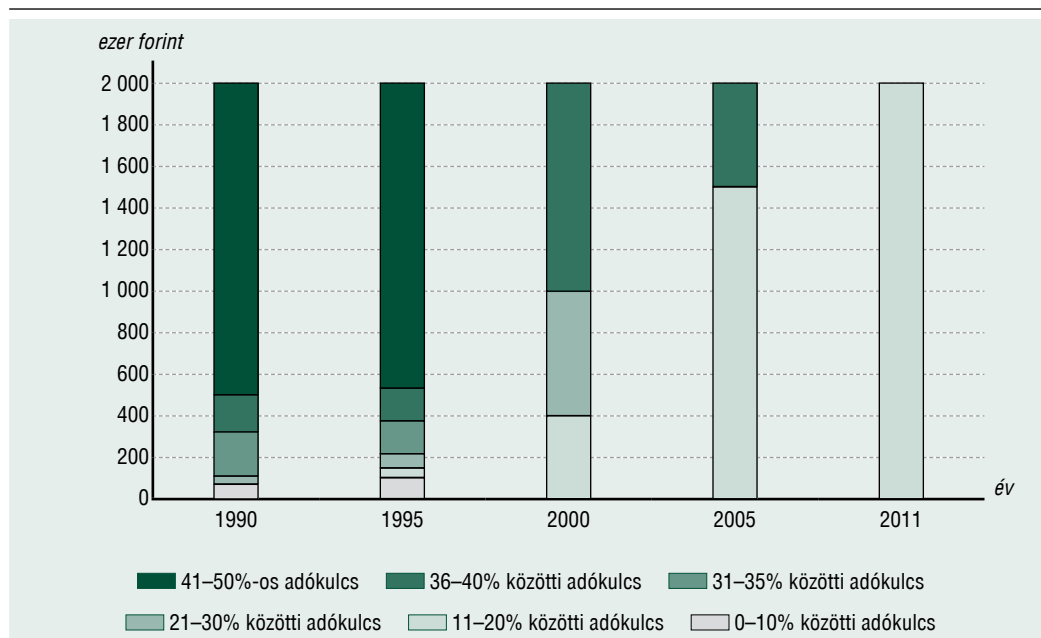
A személyi jövedelemadó adókulcsainak számát elemzésünk utolsó vizsgált évéig, 2011-ig folyamatosan csökkenő tendencia jellemezte tehát, mígnem az adó egykulcsossá vált.² A progresszív adótábla legalacsonyabb és legmagasabb kulcsának mértéke is folyamatosan közeledett egymáshoz: 1988-ban még 0, illetve 60 százalék volt a legalacsonyabb és a legmagasabb kulcs, ez 2010-re 17 és 32 százalékra módosult, majd 2011-ben 16 százalékos lett a személyi jövedelemadó egyetlen adókulcsa.³ Az adókulcs 2016-ban érte el a mai 15 százalékos mértékét.

Az adókulcsok és sávhatárok rendszer bevezetése óta történő alakulását mutatja az 1. ábra, amely a tanulmányban vizsgált éveket veszi alapul. Az ábrán látható, hogy a középtávon alkalmazott adókulcsok mértéke a kezdeti adótáblák „közepéről” kerültek ki – majd ezek közül is a legalacsonyabb sáv szerinti kulcs mértéke állandósult egykulcsosként. (Természetesen, emellett figyelembe kell venni az adóterhelésre gyakorolt azon említett hatást is, hogy a 0 százalékos kulcs megszüntetését az adójóváírás rendszere a legtöbb évben kompenzálta.) A sávhatárok az adókulcsok száma csökkentésének megfelelően szélesedtek, ezt az erőteljes infláció is indokolta, de Gáspár (2014) szerint az adóteher ez időszak alatt összességében növekedett.⁴ Az 1. ábrához képest a sávhatárokat inflációval korrigálva, 1990. évi áron mutatja be a 2. ábra, amelybe a teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresetét is beleillesztettük – szintén az inflációs hatás kiszűrésével (bruttó reálkereset).

A 2. ábra az előzőhöz képest rávilágít arra is, hogy a sávhatárok nominális szélesítése és az adókulcsok mértékének hosszabb távú alakulása valóban nem azt jelentette, hogy az adóterhek az évek folyamán csökkenhettek. 1995-re a legtöbb adósáv az 1990-es árszinthez viszonyítva alacsony jövedelmekre vonatkozott, a bruttó átlagkeresetbe tartozó felső adókulcs 1995-re 30 helyett 40 százalékos lett. A brut-

1. ábra

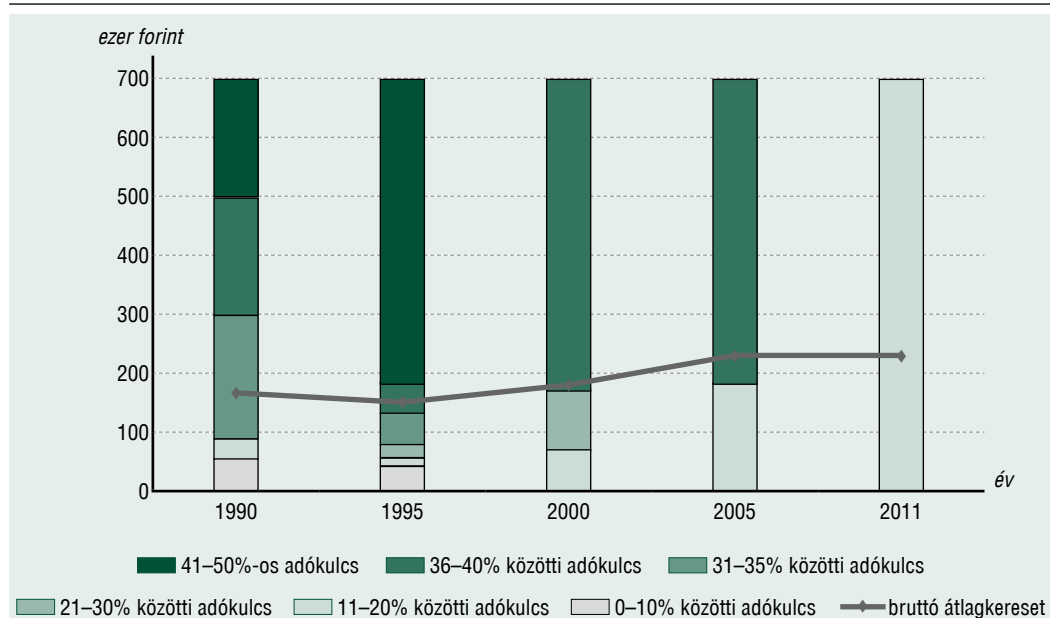
A SÁVHATÁROK ÉS ADÓKULCSOK VÁLTOZÁSA MAGYARORSZÁGON 1990–2011

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra

AZ ADÓKULCSOK ÉS SÁVHATÁROK VÁLTOZÁSA, VALAMINT A BRUTTÓ ÁTLAGKERESET 1990. ÉVI ÁRAKON, 1990–2011

Forrás: saját szerkesztés

tó átlagkereset még 2005-ben is 38 százalékos felső adókulccsal adózott, csak 2010–2011-re került jóval alacsonyabb adókulcs-kategóriába. (Természetesen a teljes adóteher megállapításához figyelembe kell venni az adott jövedelemre vonatkozó összes adókulcs, továbbá az adójóváírás és az egyéb adókedvezmények hatását is.)

A személyi jövedelemadót érintő másik fontos változás az adókedvezményeket érintette: az eltérő jövedelműek számára (eltérő határadókulcsaiknak megfelelően) eltérő mértékű kedvezményeket jelentő adóalap-csökkentő tételeket fokozatosan a minden jövedelmi csoport számára azonos értékű kedvezményt nyújtó adókedvezmények váltották fel. 2003 óta azonban fokozatosan csökkent a kedvezmények köre is (Semjén, 2006).

A személyi jövedelemadózás bevezetésekor a lakosság túlnyomó része jövedelmeinek döntő többségét munkaviszonyból, illetve szövetkezeti tagsági viszonyból szerezte. Az alkalmazotti jogviszonyt támogatta az a kedvezmény, amely szerint a munkában töltött hónapok után az összjövedelem havi fix összeggel csökkenthető volt, amely összeg évről évre növekedett (Juhász, 2019b).

Ez a kedvezmény is sokszor módosult. Átalakult adókedvezménnyé, így minden alkalmazottnak azonos volt a kedvezmény adóban számított értéke, majd egy időre megszűnt. Később, 1995-ben adójóváírás néven újból bevezetésre került, akkor is adóból levonható kedvezményként, de felső jövedelmi korlátot is rendeltek hozzá, így a legmagasabb keresetekkel rendelkezőknek ezt a kedvezményt nem biztosították. A jövedelmi korlátot először még nem degresszív rendszerben alkalmazták, az előre meghatározott jövedelem elérésekor az adójóváírás egyszerűen nem járt többé. Egy 1996-os igen bonyolult, adótáblás év után az adójóváírás százalékos mértékűvé vált, összegét maximumálták, majd később – meghatározott jövedelem felett a jövedelemkorlát eléréséig csökkenő összeggel – jövedelemkorlátos is lett. A mini-

málbér adómentességét biztosította 2004-től a kiegészítő adójóváírás intézménye is, amely jó időre még bonyolultabbá tette a rendszert. Az adójóváírás a személyijövedelemadó-rendszer teljes átalakításakor, 2012-ben szűnt meg, amikor már az alkalmazotti lét sem volt annyira tökéletesen szokványos, mint a modern magyar személyi jövedelemadózás bevezetésekor.

A gyermekvállalást – mint kiemelt társadalmi célt – támogató kedvezmény is már a személyi jövedelemadózás bevezetésekor megszületett: a három és több gyermeket nevelők csökkenthették adóalapjukat. A kedvezményt az új jövedelemadózás bevezetését követő években kiterjesztették a kétgyermekesekre majd az egygyermekesekre is a gyermek 6 éves kora alatt, majd e kor felettiekre is. A kedvezmény 1993-tól az adóból volt érvényesíthető, majd 1995-től néhány évre megszűnt. 1999-ben, újbóli bevezetésekor adóból érvényesíthető kedvezmény volt, 2005-ben jövedelemkorlátossá tették, 2006-tól pedig már csak a három- és többgyermekesek vehették igénybe. 2011-től ismét adóalap-csökkentő kedvezménnyé alakult, összegét a korábbiakhoz képest jelentősen megnövelték, és – a gyermekek száma szerint eltérő mértékben – minden gyermeket nevelő háztartás érvényesíthette.

2013-tól a személyijövedelemadó-tábla Magyarországon hosszabb távon egykulcsossá vált, az adó mértéke jelenleg 15 százalék. A kedvezmények szűk körűek, a legjelentősebb a gyermekek után járó családi kedvezmény, amely adóalap-csökkentő tényezőként jár, minden gyermek után, de három gyermekig gyermekenként eltérő mértékben. Nagyon jelentős mértékben a három- és többgyermekeseket támogatja a rendszer.⁵

Tekintettel a dolgozat később részletesen is ismertetett céljaira, itt most nem térünk ki a magyar személyijövedelemadó-rendszer adóterhelésének 2010 utáni aprólékos vizsgálatára, amelyet Varga (2017) – a teljes adórendszerhez fűződő összefüggéseiben is – részletesen bemutat.

A KUTATÁS MÓDSZERE, A FELHASZNÁLT ADATOK KÖRE

A vizsgálat módszere változatlan. Egy olyan elméleti adórendszert állítunk fel, amely megfelel az egyszerű adórendszer kritériumainak, és azt vizsgáljuk, hogy ezt az elméleti adómodellt hogyan lehet úgy paraméterezni, hogy a vizsgált korábbi évek magyar személyijövedelemadó-rendszereinek adóterhelési görbéit közelítse.

Az elméleti adómodell paramétereit a korábbiakhoz hasonlóan a MATLAB speciális programrendszerében a szerző által írt program segítségével keressük. A program optimalizációs algoritmus a elméleti rendszer keresett paramétereivel különböző jövedelmekre kiszámított adó és a valós adatok szerinti adóértékek közötti különbség négyzetösszege minimumát keresi, amelynek során a paramétereket a megadott határértékeken belül a legmegfelelőbb adóterhelési görbét eredményező értékek felé közelíti.

A dolgozat nem az adóalanyok összes, tényleges adóterhelésére vonatkozó adatokat elemzi, arra vállalkozik, hogy megvizsgálja, a személyi jövedelemadóra vonatkozó adott évi jogszabályokban általánosan meghatározott elemeket (adó tábla és főbb kedvezmények) meg lehetett volna-e egyszerűbben határozni.

Az elméleti modellünk egykulcsos, tételes adójóváírást és gyermekek után járó adókedvezményt tartalmazó személyijövedelemadó-rendszer. A keresett paraméterek is ezek: az adókulcs, az adójóváírás és a gyermekek után járó adókedvezmény mértéke. A többi visegrádi ország rendszeréhez felállított elméleti modell házastárs után járó adókedvezményt is tartalmazott, azonban a magyar rendszerben ilyen kedvezményt nem alkalmaznak, így ez jelen elméleti modellünkben sem szerepel.

A tanulmányban egy-egy konkrét adóév adóterhelési viszonyait vettük górcső alá.

Az elemzéshez olyan adóéveket választottunk, amelyek adóztatási rendszere nagyobb, rendszerszintű eltérést mutatnak egymáshoz képest. Az adóévek a választott időszakban nagyjából egyenletesen oszlanak el, így bizonyos mértékig átfogó képet kaphatunk a kezdetektől az egykulcsos adózás bevezetéséig tartó időszak rendszerében bekövetkező változásokról. A választás az 1995-ös, a 2000-es, a 2005-ös és a 2011-es év személyijövedelemadó-rendszerei adóterhelési adatainak elemzésére esett.

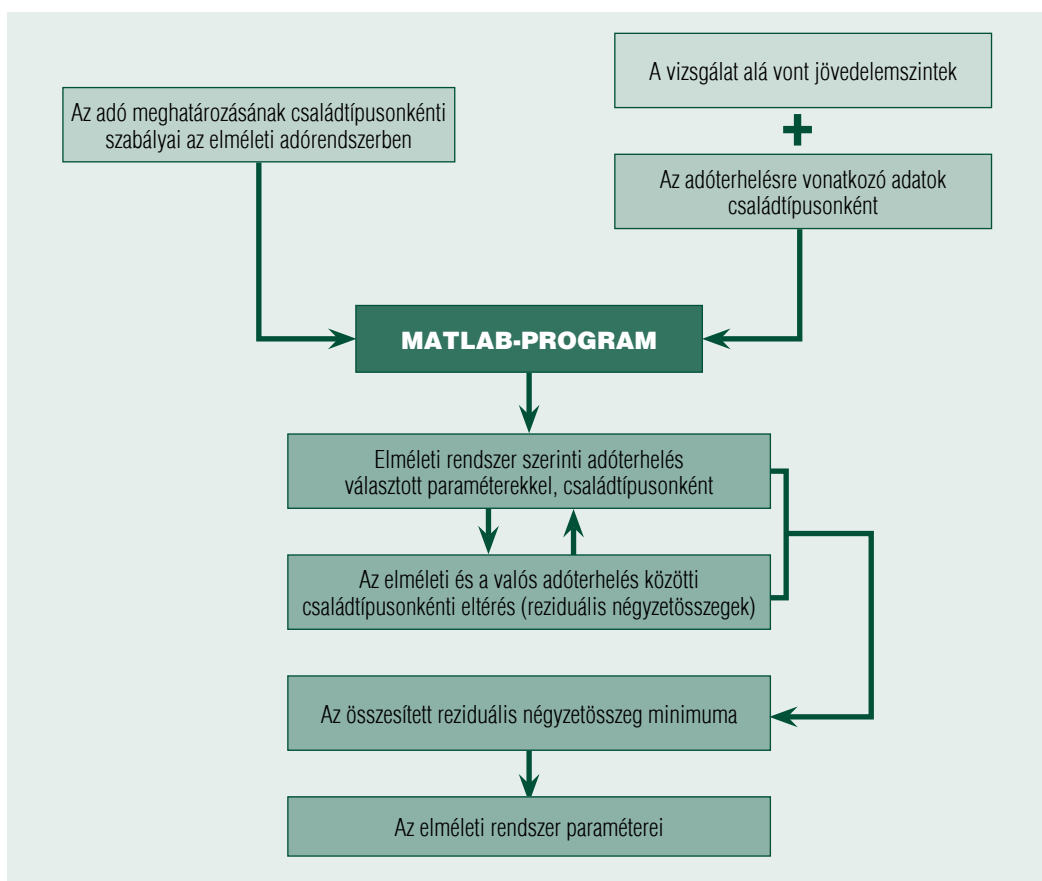
Az elméleti és a valós rendszer összehasonlításának alapjául szolgáló valós adóterhelési adatokat az adott évre vonatkozó személyijövedelemadó-törvény szerint számoltuk ki. Ezek az adóterhelési adatok e tanulmányban is olyan adóztatási paramétereket (például kedvezmények) alkalmaznak, amelyek a lehető legáltalánosabbak, legkevésbé speciálisak, az adózók legnagyobb részére alkalmazhatók. Az OECD által közölt⁶ általános, több ország adózási viszonyait összehasonlíthatóvá tevő adóterhelési adatok is ezen elvek mentén épülnek fel.

Az elemzés a bruttó átlagbér 1–250 százaléknak megfelelő jövedelemszintekre vonatkozik, amelyet a Központi Statisztikai Hivatal teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresetére vonatkozó adatai alapján számoltuk ki.⁷

Tekintettel arra, hogy a magyar rendszerben általános értelemben vett házastárs után járó adókedvezményt nem alkalmaznak, a korábbi tanulmányban szereplő négy családtípus helyett ezen elemzésben csak a gyermektelen vagy kétgyermekes, egykeresős háztartásokat vizsgáltuk, az elemzés független attól, hogy a háztartásban hány felnőtt családtag él. A program továbbra is a két családtípus összesített „hibafüggvénye” alapján keresi meg az optimális adóparamétereket.

A függvényillesztés folyamatát a 3. ábra mutatja be.

AZ ELMÉLETI MODELL ALAPJÁN TÖRTÉNŐ FÜGGVÉNYILLESZTÉS MÓDSZERE

Forrás: Szabóné Bonifert, 2020; saját szerkesztés

A KUTATÁS EREDMÉNYEI

A vizsgált évek adóztatási jellemzőit mutatja be az 1. táblázat, összehasonlítva az elméleti modell adózási elemeivel.

AZ ELMÉLETI MODELL ELEMEI

Az elméleti modell tehát egy egysávos (egykulcsos), tételes adójóváírást tartalmazó személyi-jövedelemadó-rendszer, egy általános értelemben vett *flat-rate tax* rendszer. A rendszerben

tételes, gyermekek után járó adókedvezmény is érvényesíthető, kivéve az 1995. évre vonatkozó elemzésnél, mert abban az évben gyermekek után járó kedvezmény a valós személyijövedelemadó-rendszerben nem volt igénybe vehető. Konkrét paramétereit a számítógépes program határozza meg.

AZ 1995-ÖS ADÓZÁSI ÉV VIZSGÁLATA

Magyarországon 1995-ben az adómentes sávval együtt hatsávos, progresszív jövedelemadó-

**A VIZSGÁLT ÉVEK SZEMÉLYJÖVEDELMADÓ-RENDSZEREINEK FŐBB JELLEMZŐI,
AZ ELMÉLETI MODELL PARAMÉTEREIVEL ÖSSZEHASONLÍTVA**

	1995	2000	2005	2011	Elméleti modell
Speciális módszer az adóalap megállapítására	–	–	–	Szuperbruttó	–
Adóalap-csökkentő tétel	–	–	–	Családi kedvezmény tételes	–
Adókulcsok száma	6 adókulcs	3 adókulcs	2 adókulcs	1 adókulcs	1 adókulcs
Adókedvezmény	Adójóváírás (tételes, egyszerű jövedelemkorlátos)	Adójóváírás (százalékos, maximált összegű, csökkenő összeg)	Adójóváírás (százalékos, maximált összegű, csökkenő összeg)	Adójóváírás (százalékos, maximált összegű, csökkenő összeg)	Adójóváírás (tételes)
	–	–	Kiegészítő adójóváírás (százalékos, maximált összegű, csökkenő összeg)	–	–
	Társadalombiztosítási járulék kedvezménye (százalékos, jövedelemkorlátos)	Nyugdíjjárulék és magán-nyugdíjpénztári tagdíj kedvezménye (százalékos, jövedelemkorlátos)	–	–	–
	–	Családi kedvezmény (tételes)	Családi kedvezmény (tételes, jövedelemkorlátos)	–	Családi kedvezmény (tételes)

Megjegyzés: A táblázatban használt színek magyarázata: ■ = az adóalap kiszámításának speciális módszere, □ = családi kedvezmény, ■ = adókulcs, ■ = adójóváírás, ■ = társadalombiztosítási járulékhoz kapcsolódó kedvezmény, □ = nincs ilyen eleme az adott adórendszernek

Forrás: saját szerkesztés

rendszer működött, amelynek adókulcsai 0 és 44 százalék között mozogtak. Ebben az évben bevezetésre került a jövedelemkorlátozó adójóváírás, amely 7200 forint volt évente abban az esetben, ha az összjövedelem nem haladta meg az évi 500 000 forintot. Ez egyben azt is jelentette, hogy amennyiben az összes jövedelem akár egy forinttal is meghaladta ezt a korlátot, az adójóváírás teljesen megszűnt, tehát, ahogyan azt már jeleztük, a jövedelemkorlátig az adójóváírás nem volt csökkenő mértékű.

Az adóból a társadalombiztosítási törvény alapján levont nyugdíjjáru-lék (a nyugdíjjáru-lék-alap 6 százaléka), valamint egészségbiztosítási járuléka (az egészségbiztosítási járulékalap 4 százaléka) 25 százaléka adókedvezményként levonható volt – figyelembe véve a 912 500 forintos járulékfizetési felső határ összegét is. Gyermek után járó kedvezmény ebben az évben nem volt érvényesíthető.

Ebben az évben tehát még egy, a rendszer bevezetésekor adótáblához hasonló sokszávos rendszer volt érvényben, tételes, egyszerű jövedelemkorlátozó, adókedvezményként igénybe vehető adójóváírással, valamint a társadalombiztosítási járulékhöz kapcsolódó további, százalékos mértékű, szintén felső korlátozó⁸ adókedvezménnyel.

A programrendszer segítségével az 1995. évi valós adórendszer adóterhelési görbéjére alkalmazva az elméleti, egykulcsos modellünket, kiszámolhatjuk az elméleti rendszer paramétereit. Tekintettel arra, hogy ebben az évben gyermekkedvezményt nem lehetett igénybe venni, a két vizsgálni tervezett családtípusunk, a gyermektelen és a kétgyermekes, egykeresős háztartás adóterhelése nem különbözik egymástól, így csak egy adóterhelési görbét vizsgálunk, amelyet a 4. ábra mutat.

Az ábrán jól látható a valós adóterhelési görbének az adójóváírás hirtelen megszűnése miatti töréspontja, amelyet az elméleti rendszer meredekebb adóterhelési görbével kompenzál.

Az elméleti adórendszer paramétereit a kö-

vetkezőképpen határozta meg a lefuttatott optimalizációs program:

- adókulcs: 39,9 százalék,
- a tételes adójóváírás: évi 80 442 forint.

Részletesen is elemezhetjük, hogy az elméleti rendszer adóterhelési görbéje milyen mértékben illeszkedik a valós adóterhelési görbére, amelyet a relatív hiba segítségével tehetünk meg.⁹ A relatív hiba ebben az esetben 0,0435 volt, vagyis az illesztés a szakirodalomban elfogadott 10 százalékos értéken belül található, így tehát az illesztés jósága statisztikai értelemben is megfelelő.

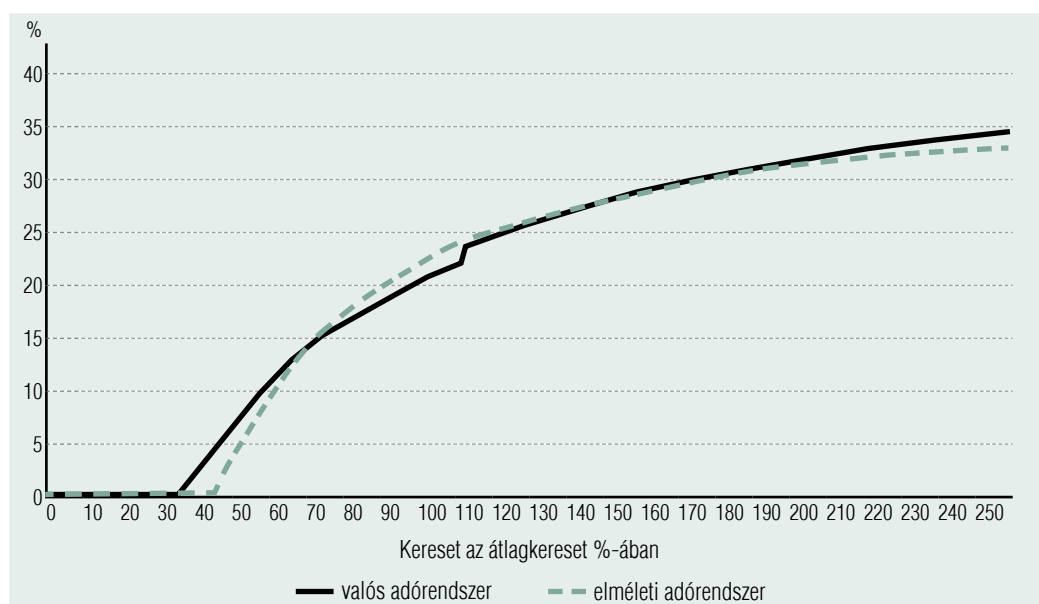
A függvényillesztés statisztikai megfelelésén túl az egyes adófizetőket sokkal inkább az érinti, hogy összességében mennyi lenne az eltérés a valós és az elméleti adórendszer szerinti adóterhelés között. Ezt mutatja meg az 5. ábra.

Az ábrán látható, hogy a valós és az elméleti rendszer szerinti fizetendő adó különbsége a fizetendő adó összegéhez képest nagyon kicsi. Az átlagkereset 43 százalékát kitevő jövedelmi szintnél (ez 200 724 forintot jelent) a valós adóterhelési görbének az elméletitől eltérő emelkedése miatt (az elméleti rendszer adóterhelése ennél a jövedelmi szintnél még nulla, a valós rendszerben viszont már a jövedelem 4,22 százaléka) látható egy kiugrás: a különbség a két adóterhelés között 8 463 forint, amely tehát az adott jövedelem 4,22 százalékának felel meg. Az átlagkereset megközelítőleg 108 százalékánál (500 000 forint) a valós rendszerbeli adójóváírás „hirtelen” megszűnését kompenzálja az elméleti adóterhelési görbe, ezért tapasztalható ennél alacsonyabb jövedelmi szinten a kereset 1,85 százalékának megfelelő eltérés a két rendszer adóterhelése között.

Mindebből az következik, hogy 1995-ben a hatszávos, és az elméleti rendszerhez képest további százalékos mértékű adókedvezményt is alkalmazó magyar személyijövedelemadórendszer általános adóterhelése jóval egyszerűbb eszközökkel, azaz elméleti modellünk csak egyetlen sávot alkalmazó, egy tételes adó-

4. ábra

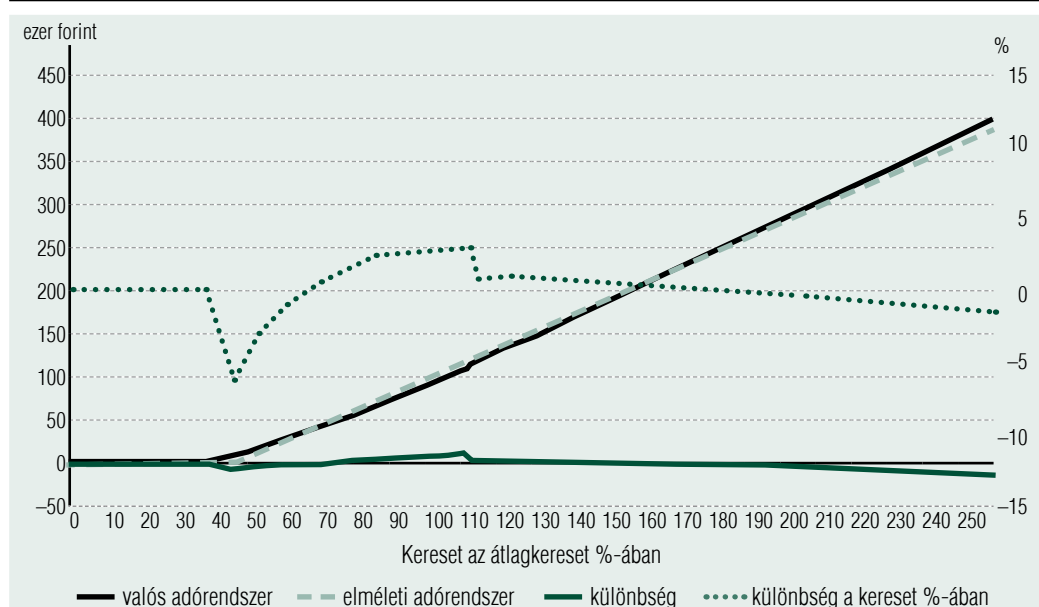
FLAT-RATE TAX, ELMÉLETI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ÉS A MAGYAR JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ADÓTERHELÉSE, 1995

Forrás: saját szerkesztés

5. ábra

FLAT-RATE TAX, ELMÉLETI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ÉS A MAGYAR JÖVEDELEMADÓ-RENDSZERBEN FIZETENDŐ ADÓ, 1995

Forrás: saját szerkesztés

jóváírást alkalmazó rendszerével is jól közelíthető lett volna. A két adóterhelési görbe közötti különbség jellemzően a kereset százalékában kifejezve $-1,1$ és $+1,8$ százalék között mozog, csak egy ponton nő a jövedelem $4,22$ százalékos szintjére.

A 2000-ES ADÓZÁSI ÉV VIZSGÁLATA

2000-ben Magyarországon háromkulcsos személyijövedelemadó-rendszer volt érvényben, 20 , 30 és 40 százalékos adókulccsal.

Az összevont adóalap adóját csökkentette az adójóváírás, amely ebben az évben már bonyolultabb szabályok szerint volt érvényesíthető, százalékos, és a jövedelem növekedésével csökkenő mértékű lett. Az adójóváírás az adóévben megszerzett bér 10 százaléka, de legfeljebb évi 36 ezer forint volt, ha az éves összes jövedelem az 1 millió forintot nem haladta meg. 1 millió és $1,2$ millió forint között a bér 10 százaléka (legfeljebb évi 36 ezer forint), csökkentve az 1 millió forint feletti jövedelem 18 százalékaival.

Adókedvezményként lehetett figyelembe venni – a $2\,020\,320$ forintos járulékfizetési felső határ figyelembevételével – a nyugdíjjárulék és a magánnyugdíjpénztári tagdíj¹⁰ együttes összegének 25 százalékát.

A családi (adó)kedvezmény egy és kettő gyermek esetén havi $2\,200$ forint, három vagy több gyermeknél havi $3\,000$ forint volt.

2000-ben tehát már csak három adósávot alkalmaztak a személyijövedelemadó-rendszerben, amelyet ebben az évben már százalékos mértékű, maximált összegű, adókedvezményként igénybe vehető adójóváírási rendszer egészített ki. Mindezt a korábbi vizsgálati évhez képest más módon, de bonyolított a kedvezmény csökkenő összegű rendszerben történő igénybevétele. (Ezt később még elemezzük.) Tekintettel arra, hogy ebben az évben nem 0 százalékos volt a legalsó adókulcs, viszont az

adójóváírás sem kompenzálta nullára a legalacsonyabb jövedelmek esetében fizetendő adót, az adóterhelési görbe a nem gyermekek esetében nem 0 százalékos mértékről indul. Megmaradt, de már csak a nyugdíjjárulék és a magánnyugdíjpénztári tagdíj után volt igénybe vehető a társadalombiztosítási járulék korábbi, százalékos mértékű adókedvezménye. Ismét alkalmaztak gyermekek után járó, tételes adókedvezményt is.

A valós adórendszer adóterhelési görbéjére illesztett, elméleti rendszer szerinti adóterhelési görbét a *6. ábra* mutatja be. Tekintettel az igénybe vehető családi kedvezményre, a gyermektelen és a kétgyermekes, egykeresős háztartás adóterhelését is elemezni szükséges.

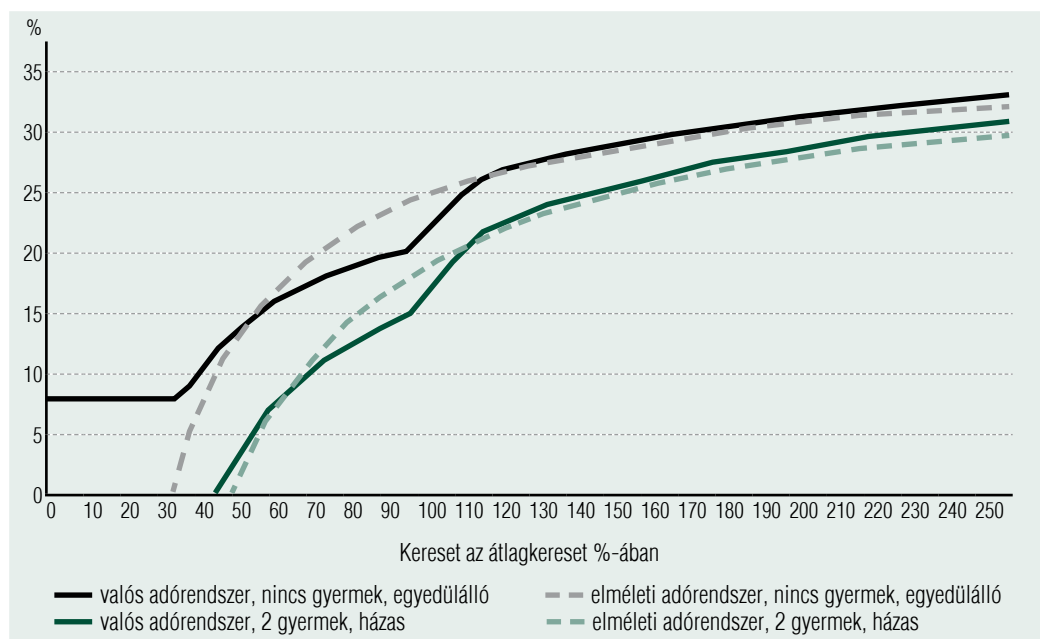
Az elméleti adórendszer paraméterei a következők lennének:

- adókulcs: $37,1$ százaléka,
- tételes adójóváírás: évi $127\,256$ forint,
- gyermekek után járó adókedvezmény: gyermekenként évi $30\,930,5$ forint.

A függvényillesztés megfelelőségének megítéléséhez a relatív hiba nagyságát is bemutatja a *2. táblázat*. Ennek nagysága a kétgyermekes, egykeresős családtípus esetében statisztikailag megfelelő illesztést mutat, a gyermektelen egyedülálló esetében azonban kissé meghaladja az elfogadható, 10 százalékos mértéket.

Az *5. ábrán* is látható, hogy – amint azt már említettük – a valós adórendszerben az adójóváírás a gyermektelenek esetében alacsony jövedelemnél sem adott teljes adómentességet. Ezt az adóterhelési vonalat azonban az elméleti rendszer egyszerű tételes adókedvezményével nem tudja teljes mértékben lekövetni, ez adja az egyik nagy különbséget a két rendszer szerinti adóterhelés között. Ennek oka alapvetően az, hogy a valós rendszer százalékos mértékű adójóváírásának összege alacsony jövedelmeknél a jövedelem növekedésével folyamatosan növekszik, míg eléri a maximális értéket, az elméleti rendszerben azonban téte-

FLAT-RATE TAX, ELMÉLETI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ÉS A MAGYAR KÖZPONTI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ADÓTERHELÉSE GYERMEKTELEN ÉS KÉTGYERMEKES, EGYKERESŐS CSALÁDTÍPUSRA VONATKOZÓAN, 2000

Forrás: saját szerkesztés

2. táblázat

A RELATÍV HIBA NAGYSÁGA A MAGYAR JÖVEDELEMADÓ-RENDSZERRE ILLESZTETT ELMÉLETI ADÓRENDSZER ESETÉN, 2000

Családtípus	Relatív hiba nagysága
Gyermektelen egykeresős	0,1321
Kétgyermekes egykeresős	0,0513

Forrás: saját számítás

les adójóváírást alkalmazunk, amely alacsony jövedelmeknél az ehhez szükséges kompenzációt – azt, hogy alacsony jövedelemnél olyan alacsony legyen az adójóváírás, hogy az adó összege ne csökkenjen nullára,¹¹ de magasabb jövedelemnél elég nagy legyen a megfelelő görbeillesztés eléréséhez – nem valósíthatja meg.

Ezen túlmenően, a valós adójóváírás részlet-

szabályai – maximálása, majd visszavonása – olyan töréspontot okoznak az adóterhelési görbén, amelyet az elméleti rendszer egyszerűbb szabályai alapján nem volt lehetséges tökéletesen közelíteni. Az adójóváírás fokozatos visszavonása és magas jövedelmek körében történő megszüntetése a korábbi „hirtelen megszüntetés” miatt tapasztalható törésponton ugyan

változtatott, de az adójóváírás magasabb összege, a visszavonás szabályainak hatása miatt maradt töréspont – másnyilván – az adóterhelési görbén ebben az esetben is. Ez az eltérés azonban önmagában nem okozna a függvényillesztés megfelelése elvetésével járó problémát, ezt láthatjuk a kétgyermekesek adóterhelési görbéje illesztésének megfelelésén.

Az adójóváírás valós adórendszerben történő visszavonása kapcsán tapasztalható töréspontot mutatja ugyanis a kétgyermekesek valós adóterhelési görbéje is, azonban ez az illesztés megfelelése tekintetében csak kisebb problémát jelent, így esetükben az illesztés megfelelése jó. A kétgyermekesek esetében – a gyermeket nem nevelőkkel ellentétben – alacsony jövedelemnél a gyermekek után járó kedvezmény miatt a valós rendszer adóterhelése nulláról indul, így már jól működik az elméleti rendszer tételes kedvezményeivel történő illesztés is, e tekintetben nincs nagyobb különbség a két adóterhelési görbe között.

Az ábra szerint a gyermeket nem nevelők esetében a két rendszer adóterhelésénél az alacsony jövedelmek esetében tapasztalható különbség az adott jövedelem 8 százalékát teszi ki, ez a másik nagyobb eltérés, az adójóváírás visszavonása és megszüntetése miatt tapasztalt töréspontnál a jövedelem 3,97 százaléka. A kétgyermekes családtípus esetében az alacsony jövedelemnél tapasztalható eltérés minimális, az adójóváírás visszavonása miatti töréspont szerinti különbség is legfeljebb 2,86 százalékot tesz ki a jövedelem arányában.

Összességében azt mondhatjuk, hogy az egykulcsos, két egyszerű tételes kedvezményt alkalmazó elméleti rendszer kis híján kompenzálni tud egy három adókulcsos, egy bonyolult és egy egyszerűbb százalékos, valamint egy tételes adókedvezményt is alkalmazó jövedelemadó-rendszert, csak a gyermektelenek esetében nem teljesen megfelelő az illesztés, amelyet az alacsony jövedelmek valós rendszerbeli pozitív adóterhelése okoz.

A 2005-ÖS ADÓZÁSI ÉV VIZSGÁLATA

2005-ben a magyar személyijövedelemadórendszerben két adókulcs volt érvényben, 18 és 38 százalék. Az adójóváírás 18 százalékos volt, legfeljebb évi 108 ezer forint. 1 millió 350 ezer forint és 1 millió 950 ezer forintos éves összes jövedelem között az adójóváírás 18 százalékos visszavonási kulcs alapján csökkent, majd megszűnt. A rendszerben ezen kívül még kiegészítő adójóváírást is létezett, amely – az alap-adójóváíráshoz hasonló rendszerben – 600 ezer forint és 1 millió forint közötti jövedelem esetén a bér 600 ezer forintot meghaladó részének 18 százaléka volt, de legfeljebb évi 15 120 forint. 1 millió forint feletti éves jövedelem esetén a kiegészítő adójóváírást 5 százalékos visszavonási kulcs alapján fokozatosan visszavonták, és magasabb jövedelmek esetében teljes megszüntették.

A családi kedvezmény gyermekeként egy eltartott esetében havi 3 000 forint, kettő eltartott esetében havi 4 000 forint, három vagy több eltartott esetében havi 10 000 forint adókedvezményt jelentett. Ettől az évtől a kedvezményt jövedelemkorlátozássá tették: amennyiben az összes jövedelem meghaladta a 8 millió forintot, a családi kedvezmény összegét csökkenteni kellett a 8 millió forint feletti jövedelem 20 százalékával. A jövedelemkorlát azonban az átlagjövedelmekhez képest olyan magas volt, hogy elemzésünkben nem játszik szerepet: tekintettel arra, hogy magasabb, mint a bruttó átlagbér 250 százaléka, az elemzés határain kívül esik.

2004-től megszűnt a kötelezően fizetendő nyugdíjjárulék adókedvezménye, így ebben az évben sem lehetett ilyen kedvezményt igénybe venni.

2005-ben tehát a személyijövedelemadórendszer már csak kétkulcsos volt, az adókedvezményként igénybe vehető adójóváírás rendszere azonban rendkívül bonyolulttá vált. A rendszerben általános jelleggel ezen kívül

már csak egy – a gyermekek után járó, tételes, jövedelemkorlátos – adókedvezményt alkalmaztak.

Az optimalizációs program szerint meghatározott egykulcsos elméleti rendszer, valamint a valós adórendszer adóterhelési görbéit a 7. ábra mutatja be. A grafikonon látható, hogy ebben az évben a valós rendszer adóterhelési görbéjének az adójóváírás csökkentése, illetve megszüntetése miatti törése már nem olyan markáns, mint a 2000. évinél, és ezt az eltérést kompenzálni próbálja az elméleti rendszer adóterhelési görbéje.

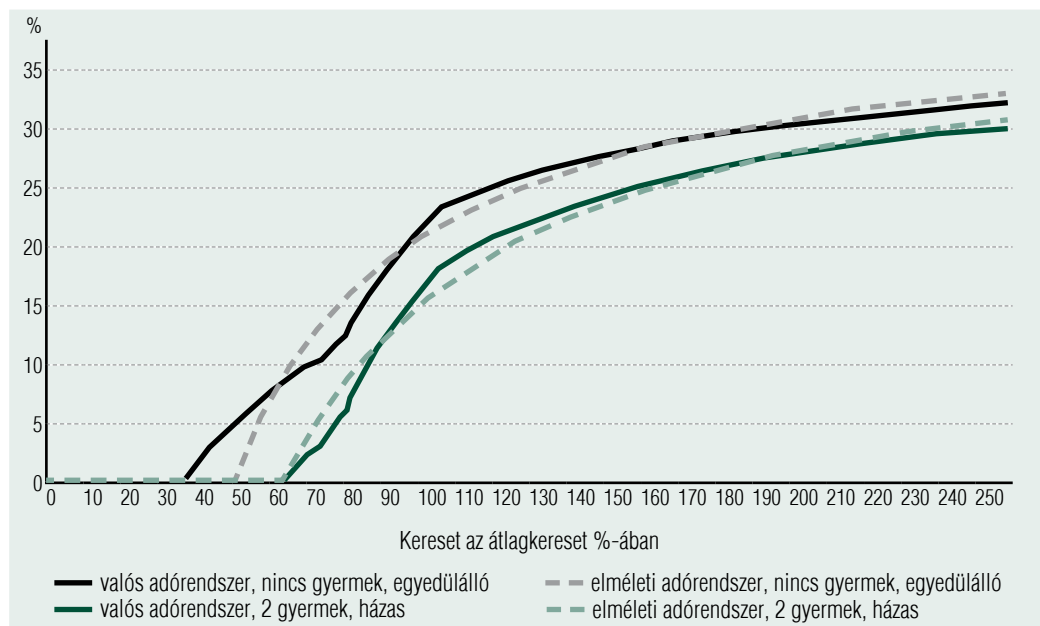
Az ábráról az is leolvasható, hogy a gyermektelen egyedülállók esetében három kisebb-nagyobb különbség mutatkozik az elméleti és a valós rendszer szerinti adófizetési kötelezettség között: az átlagkereset 48 száza-

lécánál (ahol az említett töréspont kompenzációja miatt az elméleti rendszer szerint csak a valósnál magasabb jövedelemszintnél kezd el emelkedni az adóterhelés) az adóterhelési különbség a jövedelem 4,5 százalékát teszi ki, az átlagkereset 77 százalékánál (ahol az elméleti rendszer szerint ideiglenesen magasabb az adóterhelés a valósnál) az eltérés a jövedelem 3,05 százalékát jelenti. A harmadik „kiugró pont” már csak nagyon kis eltérést jelent a két adóterhelési görbe között: az átlagkereset 103 százalékánál a jövedelem 1,65 százaléka. A két-gyermekes egykeresős háztartásoknál a legnagyobb eltérés az adóterhelések között csak 2,63 százalékpont, amely az átlagjövedelem 78 százalékánál tapasztalható.

Az elméleti adórendszer paraméterei a következők lennének:

7. ábra

FLAT-RATE TAX, ELMÉLETI JÖVEDELMADÓ-RENDSZER ÉS A MAGYAR KÖZPONTI JÖVEDELMADÓ-RENDSZER ADÓTERHELÉSE GYERMEKTELEN, VALAMINT KÉTGYERMEKES EGYKERESŐS HÁZTARTÁSOKRA VONATKOZÓAN, 2005

Forrás: saját szerkesztés

- adókulcs: 40,5 százalék,
- tételes adójóváírás: évi 372 169 forint,
- gyermekek után járó adókedvezmény: gyermekenként évi 51 290 forint.

A függvényillesztés relatív hibáit a 3. táblázatban foglaljuk össze. Ebben az esetben a relatív hiba a gyermektelen egykeresős családtípus esetében sem haladja meg a 10 százalékos határt (5,3 százalék), köszönhetően annak, hogy az adójóváírás a valós rendszerben alacsony jövedelmeknél adómentességet biztosít, és ez az elméleti rendszer számára tételes adójóváírás esetén is jobb illeszkedést tesz lehetővé. A kétgyermekes, egykeresős családtípus esetében is megfelelő az illesztés, a relatív hiba 4,3 százalék.

Az előzőek alapján tehát a kétkulcsos, rendkívül bonyolult adójóváírást és egy egyszerű tételes adókedvezményt alkalmazó 2005. évi személyijövedelemadó-rendszer tekintetében az adójóváírás visszavonási rendszere miatti, az adóterhelési görbén tapasztalható törés ellenére is olyan illesztést tudtunk biztosítani az egykulcsos, csak egyszerű tételes adójóváírást és gyermekkedvezményt alkalmazó elméleti rendszerre, amely megfelelő helyettesítést tett volna lehetővé az adott évi személyijövedelemadó-rendszer paramétereivel szemben.

A 2011-ES ADÓZÁSI ÉV VIZSGÁLATA

Ebben az évben úgynevezett szuperbruttó adóalapra vonatkozóan határozták meg a szemé-

lyijövedelemadó-kötelezettséget: a jövedelmet meg kellett növelni a munkaadó által a jövedelem után fizetendő társadalombiztosítási járulékok (27 százalék) összegével (adóalap-kiegészítés), ez után számolták ki a jövedelemadót. Az adó kulcsa azonban minden jövedelemszinten 16 százalék volt.

A családi kedvezmény adóalap-csökkentő tétellel módosult, amelynek összege egy és két gyermek esetén 62 500 forint gyermekenként és havonta, a harmadik gyermektől kezdődően ugyanez 206 250 forint.

Az adójóváírás mértéke az adókulccsal megegyező, 16 százalék volt, azonban szabályait a 2005. évihez képest jelentősen egyszerűsítették: évente maximum 145 200 forint járt, ha az adóalap meghaladta az évi 2 millió 750 ezer forintot, akkor 12 százalékkal visszavonásra kerül minden egyes, a határt túllépő forint után. Az adójóváírás 3 960 ezer forintos adóalapnál szűnt meg.

2011-ben tehát már csak egy adókulcsot alkalmazó személyijövedelemadó-rendszer volt érvényben, amelyet a – még rendszerbeli „helyének” változásához mérve¹² is – jelentősen megnövelt összegű, adóalap-csökkentő tényezőként igénybe vehető családi kedvezmény egészített ki. A kiegészítő adójóváírás rendszerre megszűnt, megmaradt viszont a százalékos mértékű, maximált összegű, visszavonási rendszer alapján működő adójóváírás.

Az elméleti rendszer valóshoz illesztett, valamint a valós adórendszer adóterhelési görbé-

3. táblázat

A RELATÍV HIBA NAGYSÁGA A MAGYAR JÖVEDELEMADÓ-RENDSZERRE ILLESZTETT ELMÉLETI ADÓRENDSZER ESETÉN, 2005

Családtípus	Relatív hiba nagysága
Gyermektelen egykeresős	0,0529
Kétgyermekes egykeresős	0,0431

Forrás: saját számítás

it a 8. ábra mutatja be. 2011-ben szintén az adójóváírás visszavonása és megszüntetése miatt adódnak töréspontok a valós rendszer adóterhelési görbéjén, amelyekre mindkét család-típus esetében – az elméleti rendszer adottságai miatt – egy-egy „elsimultabb” görbét illesztett a program. Tekintettel arra, hogy a szuperbruttó rendszer mellett egy kulcsot alkalmaztak a valós adórendszerben, az adójóváírás kifutásával az adóterhelés a felsőbb jövedelemszinten a gyermektelen családtípusnál állandó (a kétgyermekes háztartásoknál ezt az adóalap-csökkentő tételként érvényesíthető, tételes családi kedvezmény módosítja).

2011-ben a legnagyobb eltérés, amely a két rendszer adóterhelése között az adójóváírás kapcsán látható töréspontok miatt mutatkozik, legfeljebb az adott jövedelem 2,24 száza-

lékát éri el, amely nem jelentős különbség. A kétgyermekesek esetében ez a maximális eltérés jövedelemarányosan 2,23 százalék.

Az elméleti adórendszer paraméterei:

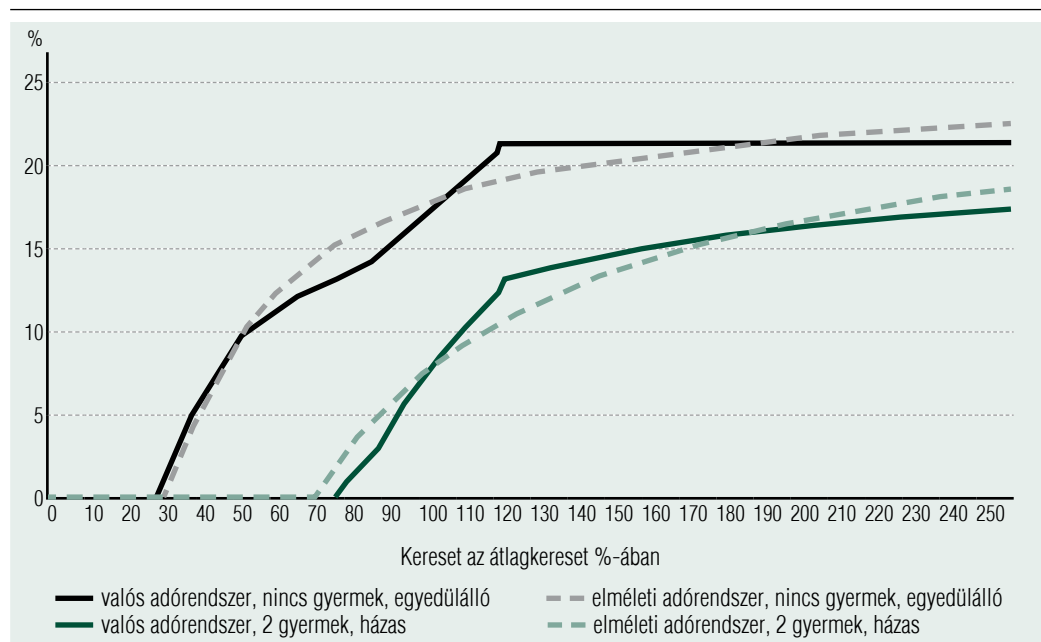
- adókulcs: 24,4 százalék,
- tételes adójóváírás: évi 192 445 forint,
- gyermekek után járó adókedvezmény: gyermekenként évi 119 826,5 forint.

Az adókulcsok ekkori, már korábban is említett tényleges, nagymértékű csökkenését mutatja az is, hogy a korábbi évek 37,1–40,5 százalékos, elméleti adórendszer szerinti „helyettesítő” adókulcsaival szemben 2011-ben ezeknél jóval alacsonyabb, 24,4 százalékos adókulccsal számolhatunk az elméleti adórendszerben.

A 4. táblázat szerint mindkét családtípus esetén a relatív hiba az elfogadott határon be-

8. ábra

FLAT-RATE TAX, ELMÉLETI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ÉS A MAGYAR KÖZPONTI JÖVEDELEMADÓ-RENDSZER ADÓTERHELÉSE GYERMEKTELEN, VALAMINT KÉTGYERMEKES EGYKERESŐS HÁZTARTÁSOKRA VONATKOZÓAN, 2011

Forrás: saját szerkesztés

A RELATÍV HIBA NAGYSÁGA A MAGYAR JÖVEDELMADÓ-RENDSZERRE ILLESZTETT ELMÉLETI ADÓRENDSZER ESETÉN, 2011

Családtípus	Relatív hiba nagysága
Gyermektelen egykeresős	0,0587
Kétgyermekes egykeresős	0,0782

Forrás: saját számítás

lülre esik, így az illesztés az elméleti rendszer töréspontjainak nem tökéletes követése ellenére is megfelelő.

Összefoglalva, a 2011. évben az egykulcsos elméleti és a valós jövedelemadó-rendszer közötti különbséget egyrészt az egykulcsos, az adójóváírást magasabb jövedelmeknél kifutató adóalap-megállapítás rendszere, másrészt – a korábbiaknál kisebb mértékben – továbbra is az adójóváírás rendszerének bonyolultságában tapasztalható eltérés jelentette, emellett mindkét rendszer egy tételes adókedvezményt alkalmazott. A valós adórendszer töréspontjainak ellenére az elméleti rendszer illesztése ebben az évben is megfelelő volt.

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar személyijövedelemadó-rendszer főbb elemeire vonatkozó szabályok folyamatosan változtak a vizsgált évek során. Az adókulcsok száma csökkent, a sávhatárok ennek megfelelően szélesedtek, végül a rendszer egykulcsossá vált. Az adójóváírás rendszere – a méltányosság jegyében – egyre bonyolódott (a legbonyolultabb próbálkozásokat azért rendre gyorsan elvetették), majd a jövedelemadózás teljes átalakításakor megszüntetésre került. A gyermekek után járó családi kedvezmény esetén az évek folyamán a legnagyobb vita a hatásosságát elérő mértéke, valamint a magasabb jövedelműek által történő igénybevétel lehetősége

körül zajlott. Ennek megfelelően hol kibővítették, hol korlátozták, megszüntették, jövedelemkorlátozó tételként, összegét – főként a három- vagy többgyermekesek körében – jelentősen megnövelve ismét minden gyermek után igénybe vehető.

A tanulmányban e rendszer korábbi állapotainak egy-egy kiragadott mintáját annak érdekében vizsgáltuk, hogy megállapíthassuk, az adott év adóterheléseinek jellemzőit közelíthetnénk-e egyszerűbb módszerrel is.

Elemzésünk eredménye azt mutatja, hogy még több- vagy sokszávos, bonyolult adójóváírást tartalmazó, az elméleti rendszerhez képest általában még további – a társadalombiztosítási járulékokhoz kötődő – százalékos kedvezményelemet is alkalmazó magyar jövedelemadó-rendszer elemeit is jellemzően helyettesíteni tudná egykulcsos, két tételes kedvezményt alkalmazó elméleti rendszerünk.

A függvényillesztés során nem okozott komolyabb problémát az, ha sokszávos rendszert alkalmaztak, a tételes adójóváírással együtt alkalmazva jól közelíthető volt az adóterhelési görbe egyszávos jövedelemadó-rendszerrel is.

Korábbi elemzésünkben (Szabóné Bonifert, 2020) azt állapítottuk meg, hogy az elméleti, egyszerűbb adómodell – választott jellegénél fogva – olyan rendszert tud jól közelíteni, amelynek adóterhelési görbéin nincsenek nagyobb töréspontok (például egy kedvezmény meghatározott jövedelem feletti, visszavonás

nélküli megszüntetése) vagy a vizsgálat szerinti családtípusok eltérő adóztatási módját eredményező elemek (például splitting vagy eltérő igénybevételi lehetőség egy meghatározott típusú kedvezményénél különböző társadalmi csoportok körében), vagy ha vannak ilyen paraméterek, azokat maga az elméleti adómodell is használja.

A korábbi magyar személyijövedelemadó-rendszerek vizsgálata során egyrészt az előzőleg vázolttól eltérő illesztési probléma adódott: a 2000. évre vonatkozóan az elméleti és a valós rendszer egymástól eltérő adójóváírási jellemzői okoztak közelítési problémákat. 2011-ben viszont a korábbi elemzésben megállapítottakhoz hasonló, kisebb problémába ütköztünk: az egykulcsos rendszer és a magas jövedelmeknél kifutó adójóváírás együttes alkalmazása eredményezett töréspontot a valós adóterhelési görbén, amelyet az elméleti rendszer a korábbi vizsgált évekhez képest nagyobb eltérések-

kel, de végül megfelelő illesztéssel követett le.

A többkulcsos rendszerrel együtt alkalmazott adójóváírás visszavonási és megszüntetési rendszere jellegzetes alakváltozást okozott a valós adóterhelési görbéken, de ez a vizsgált években nem volt olyan mértékű, amely miatt a valós adóterhelési görbét az elméleti rendszerrel ne lehetett volna a szakirodalom szerint elfogadható mértékben közelíteni.

A magyar személyijövedelem-adóztatás korábbi éveire visszatekintő elemzésünk alapján tehát ismét megfogalmazhatjuk azt az állítást, hogy a rendszer kifinomult méltányosságát és a bonyolult kedvezményelemek használatát érdemes megfontolni. Megfelelő út lehet az, ha a személyijövedelem-adóztatásban néhány jól körülhatárolt, egyszerű szabállyal működő alapelemet alkalmazunk, amely az adómegállapítást, önbevallást, ellenőrzést egyszerűvé teszi, de nem feltétlenül csorbítja a méltányosságot. ■

JEGYZETEK

- ¹ A döntéshozó valamilyen előre definiált döntés felé irányítása a döntés szabadságának meghagyásával.
- ² 2012-ben az adóalap-kiegészítés sávós meghatározása (két év alatt történő kivezetése) miatt tulajdonképpen újra kétsávossá vált a rendszer, ez egy évig tartott.
- ³ Az adóalap-kiegészítés kivezetése miatt az adókulcs mértéke 2013-ban vált ténylegesen 16 százalékosá.
- ⁴ Az ábra azt nem mutatja, hogy az egyes adósávokba hány adózó esett, így pl. 1990-ben a legfelső sáv „hosszúsága” nyilvánvalóan nem az adóalanyok számához viszonyított adóteher nagyságát

mutatja, csak a későbbi évek sávhatárainak emelkedése miatt volt szükséges a kezdeti években is ilyen magas jövedelemig jelölnünk a felső adókulcsok határait.

- ⁵ A jövedelemadózás közvetlen elemeinek elemzése során azonban továbbra sem szabad elfelejteni az adóalanyok jövedelmi viszonyaira hatást gyakorló egyéb tényezőket sem: Baksay és Csomós (2014) elemzésében például bemutatta, hogy az alacsonyabb jövedelmű háztartásokban csak a 2010-es évek elején véghezvitt minimálbér-emelés és elvárt béremelés már rövid távon is sok háztartást kompenzált teljes mértékben a megváltozott szja- és járulékszabályok – elsősorban az adójóváírás eltörlése – által okozott nettó jövedelemkiesésért.

- ⁶ <http://stats.oecd.org>, Public Sector, Taxation and Market Regulation / Taxation / Tax wedge decomposition
- ⁷ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html
- ⁸ Ez a kedvezmény azért volt jövedelemkorlátos, mert magát a járulékot az említett jövedelem fellett nem kellett megfizetni.
- ⁹ A relatív hiba (relatív reziduális szórás) azt mutatja meg, hogy a becslés abszolút hibája hányad része az eredményváltozó átlagának (jelen esetben a számításoknál négyzetes átlagot használtunk a gyakori negatív értékek miatt). Az abszolút hiba (reziduális szórás) kifejezi, hogy a közelített értékek átlagosan mennyivel térnek el az eredményváltozó megfigyelt értékeitől.
- ¹⁰ A nem magánnyugdíjpénztári tagok az állami rendszerbe a járulék teljes összegét, a jövedelmük 8 százalékának megfelelő összeget fizet-
- tek, a magánnyugdíjpénztári tagok a magánnyugdíjpénztár számára 6 százalékot, az állami rendszernek a jövedelmük 2 százalékát teljesítették.
- ¹¹ Az elméleti rendszerben alkalmazott tételes adójóváírás emiatt alacsony jövedelmeknél a legtöbb vizsgálati évben negatívvá is tenné az adót, ha a rendszer ezt engedné, azonban, mivel negatív adót nem ismerünk el, a tételes adójóváírás alacsony jövedelmeknél csak nulláig csökkenti az adót. Emiatt tudunk megfelelő görbeillesztést elérni alacsony és magas jövedelmeknél egyaránt egy olyan valós rendszerrel, amelynek alacsony jövedelmeknél nulla az adóterhelése, és ezért nem megfelelő a görbeillesztés akkor, ha a valós rendszer adóterhelése pozitív állandó alacsony jövedelmeknél, majd ezután „felfut” magasabb jövedelmek esetén.
- ¹² Adókedvezményből adóalap-csökkentő réttel vált, amely miatt összegét növelni kell akkor, ha azonos adóhatást szeretnénk elérni.

IRODALOM

- BAKSAY G., CSOMÓS B. (2014). Az adó- és transzferrendszer 2010 és 2014 közötti változásainak elemzése viselkedési mikroszimulációs modell segítségével. *Köz-gazdaság*, (4), 31–59. oldal
- BALOGH L. (2013). *Adórendszer kritériumok – adóreformok*. In: Bánfi, T., Kürthy, G. (ed.) *Pénz, világ-pénz, adó, befektetések*. Tanulmánykötet, Budapest, 135–164. oldal
- BÁNFI A. (2011). *Egyszerű adórendszer – méltányos adóztatás*. In: Bánfi, T., Balogh, L. (ed.) *Adózó munkaadók és adózó munkavállalók a korrupciómentes gazdaságban*. Tanulmánykötet, Béta Book Kft. Budapest, 83–101. oldal
- DIAMOND, P. A. (1998). Optimal Income Taxation: An Example with a U-Shaped Pattern of Optimal Marginal Tax Rates. *American Economic Review*, 88, pp. 83–95
- ERDÉLYI A. (ed., 2020). Elemzés – Az állam mérete, a centralizációs ráta, az újraelosztási ráta alakulása, az állam által folytatott adópolitika hatása a versenyképességre, valamint az anticiklikus gazdaságpolitika alakulására. Állami Számvevőszék, 2020. november
- FARHI, E., GABAIX, X. (2020). Optimal Taxation with Behavioral Agents. *American Economic Review*, 110 (1), pp. 298–336, <https://doi.org/10.1257/aer.20151079>

- GÁSPÁR A. (2014). A személyi jövedelemadó rendszerének alakulása Magyarországon (1988–2014). *ECONOMICA*, 2014(2), 23–33
- GIDAY A. (2017). Melyik adónk legyen egykulcsú? *Pénzügyi Szemle*, 62(2), 131–151. oldal
- HEADY C. (1993). Méltányosság és hatékonyság: összeütköző elvek személyijövedelemadó-rendszerek tervezésekor. In: Semjén A. (ed.) *Adózás, adórendszerek, adóreformok. Szociálpolitikai Értesítő* (1993/1–2.), MTA Szociológiai Intézet, Budapest, 215–227. oldal
- HEATHCOTE, J., TSUJIYAMA, H. (2019). Optimal Income Taxation: Mirrlees Meets Ramsey. Federal Reserve Bank of Minneapolis, Staff Report 507
- ILONKA M. (2004). *Az adózás története az őskortól napjainkig*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest
- JUHÁSZ I. (2019a). Az adóreform és az azóta eltelt időszak – személyi jövedelemadó 1. <https://ado.hu/ado/az-adoreform-es-az-azota-eltelt-idoszak-szemelyi-jovedelemado-1/>
- JUHÁSZ I. (2019b). Az adóreform és az azóta eltelt időszak – személyi jövedelemadó 2. <https://ado.hu/ado/az-adoreform-es-az-azota-eltelt-idoszak-szemelyi-jovedelemado-2/>
- KÜRTHY G. (2010). *Az egyszerű adórendszer* In: Bánfi, T. (ed.) *Adózó munkaadók és adózó munkavállalók a korrupciómentes gazdaságban*. Tanulmánykötet, Beta Book Kkt. Budapest, 49–70. oldal
- LENTNER Cs. (2018). Az adórendszer és a közpénzügyek egyes elméleti, jogszabályi és gyakorlati összefüggései. *Új Magyar Közigazgatás – Különszám*, 2018. október, 11–18. oldal
- MIRRELES, J. A. (1971). An Exploration in the Theory of Optimum Income Taxation. *Review of Economic Studies*, 38, pp. 175–208
- PARRAGH B., PALOTAI D. (2018). Az ösztönző adórendszer felé. *Pénzügyi Szemle*, 63(2), 201–220. oldal
- SAEZ, E. (2001). Using Elasticities to Derive Optimal Income Tax Rates. *Review of Economic Studies*, 68, pp. 205–229
- SEMJÉN A. (2006). *A mai magyar adórendszer. Jellegzetességek, problémák, kihívások*. In: *Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez*. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, 215–230. oldal
- SZABÓNÉ BONIFERT É. (2020). Egyszerűsítési lehetőségek a visegrádi országok személyijövedelemadó-rendszereiben. *Pénzügyi Szemle*, 65(4), 531–553. oldal, https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_4_6
- VARGA J. (2017). Az adóteher-csökkentés és a gazdaság kifehéritésének pályája Magyarországon 2010 után. *Pénzügyi Szemle*, 62(1), 7–20. oldal
- Központi Statisztikai Hivatal: Gazdaságilag aktívak, bruttó átlagkereset, reálkereset (1960–). https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html
- Public Sector, Taxation and Market Regulation /Taxation/ Tax wedge decomposition, <http://stats.oecd.org>